

Beszámoló a 2015–2016-os KPI Egyetemi Kutatási Programban való részvétel eredményeiről

Az EMTE Média tanszékének oktatója, Blos-Jáni Melinda és Tóth Orsolya gyártásvezető és óraadó tanár kezdeményezésére indult el a *Mozgóképtörténetek és regionális történetek: amatőr filmkészítők Erdélyben* című kutatási projekt. A kutatás megtervezése, a kutatás módszertana korábbi tapasztalatokra építve történt: Blos-Jáni Melinda 2012-ben megvédett, családi filmkészítéssel kapcsolatos disszertációjának valamint Tóth Orsolya Kolozsvár mozgóképi reprezentációival foglalkozó, készülő disszertációjának tanulságai alapján. Ennek megfelelően a kutatási időszak első szakaszában terepmunkát végeztünk és filmfelvételeket gyűjtöttünk a kutatásban résztvevő diákok aktív közreműködésével.

A kutatási project első hónapjaiban több alkalommal is csoportos megbeszélést tartottunk a kutatás menetéről, kivitelezéséről. Ezeken az alkalmakon a diákok tájékoztatást (szóbeli vagy írásos) kaptak az amatőr filmmel kapcsolatos fogalmakról, az amatőr filmes technológiákról, és az erdélyi amatőrfilmezés kutatásában elért eredményeinkről. A Blos-Jáni Melinda és Tóth Orsolya kutatásaiból kiindulva kijelöltük a lehetséges kutatási terepeket és a potenciális adatközlőket. A diákok feladata volt az újabb adatközlők beazonosítása a személyes/családi kapcsolathálójuk mozgósítása révén. Ennek megfelelően Benedek Szabolcs Gyergyószentmiklóson és Szováta érdeklődött megszólaltatható adatközlők felől, Lőrincz Jonatán Marosvásárhelyen kutatott. Fodor Tünde Kézdivásárhely környékén kezdte el a kutatásokat, azonban a 2014–2015-ös tanév végén megszűnt hallgatói jogviszonya és ezzel együtt a kutatócsoportból is kilépett. Tóth Orsolya a Kolozsvár környékén élő amatőr filmesekkel vette fel a kapcsolatot, levéltárakban, adatbázisokban kutatott, míg Blos-Jáni Melinda korábbi gyűjtéseit folytatva jutott el újabb adatközlőkhöz Székelyudvarhelyen, Marosvásárhelyen, Nagyenyeden és Nándorhegyen (Oțelu Roșu). A kutatásból kilépett hallgató helyett önkéntes munkát vállaltak csoportunkban Gödri Attila és Fábián Andor másodéves film szakos hallgatók is; Brassó illetve Székelyudvarhely lévén kutatási területük.

A kutatási terepek kijelölését és az interjúalanyok beazonosítását követően módszertani megbeszélést tartottunk az interjúkészítésről. Mivel célunk nemcsak az amatőr filmfelvételek felgyűjtése, hanem azok kutatható, szakszerű metaadatolása is, elengedhetetlennek tartottuk az interjúkészítést a filmkészítőkkel, vagy a filmgyűjtemények örökösivel. Az interjúkészítésben az antropológiai szemlélet mellett döntöttünk, hiszen ez nemcsak az adatgyűjtésnek a tudatosságát eredményezi, vagy a kutató-kutatott dialógusának az etikusságát teszi mérhetővé, hanem oral history-szerű mélységű élettörténetek (és mozgóképtörténetek) közlésére is alkalmat adhat. A csoportmegbeszélések során kisebb vita tárgyát képezte, hogy mozgóképen (azaz majdani dokumentumfilm felhasználásra gondolva) vagy hangfelvételen rögzítsük a beszélgetéseket, végül a kevésbé invazív, a beszédhelyzeteket kevésbé formalizáló hangfelvételek készítése mellett döntöttünk. Ez a fajta metaadat tehát kevésbé használható fel dokumentumfilmek készítésekor, azonban egy majdani filmarchívumban az interjúk az amatőr filmekkel együtt gazdag társadalomtörténeti vagy filmtörténeti tartalomcsomagot alkothatnak egy kutató számára.

A kutatócsoport tagjai a következőkkel járultak hozzá a kutatási projekthez:

Blos-Jáni Melinda (kutatásvezető):

- Két tudományos konferencián vett részt előadóként amatőr filmről szóló előadással:

2015. 05. 09. *Re-imagining Childhood: Images, Objects and the Voice of the Child*. Greenwich University, London. Előadás címe: *Home movies as artificial bodies of childhood*. (A konferenciára való kiutazást a projekt költségvetéséből fedeztük.)

2015. 09. 10–12. *Changing Platforms of Memory Practices*. Gröningen, NL. Előadás címe: *Children performing their (own?) image. The complicity between children and recording process in home movies*.

- Két 2015-ben megjelent publikációja is foglalkozik az amatőr filmkészítéssel (ezek még a KPI-támogatás elnyerése előtt íródtak).

Önálló kötet: Blos-Jáni Melinda: *A családi film genealógiája. Erdélyi amatőr médiagyakorlatok a fotózástól az új mozgóképfajtáig*. Kolozsvár: Erdélyi Múzeum-Egyesület, 2015. ISBN 978-606-739-028-5. 232 old. A kötet elnyerte az EME debütdíját, amelyet egy 2015-ben kiadott elsőkönyvesnek ajánlottak fel. A díjkiosztóra augusztus 17-én, a Kolozsvári Magyar Napok keretében került sor.

Tanulmány: Blos-Jáni Melinda: *Children Addressing the Camera. Performing Childhood in Transylvanian Home Movies from the 1930s*. *Martor* Nr. 20. 2015. 109–121.

- A kutatás ideje alatt a következő tanulmány készült el, amelyik szeptember elején jelenik meg nyomtatásban:

Blos-Jáni Melinda: *Pátráni po ztracených obrazech: dějiny rumunského amatérského filmu z pohledu orální historie a vzdělávacích příruček*. (Excavating missing pictures: the Romanian cine-amateur history through oral histories and educational handbooks) *Iuminace. Journal for Film Theory, History, and Aesthetics* vol. 28. no. 2. 2016. 40–62. (Journal accessible through the Scopus, EBSCO and ProQuest electronic databases.)

- Interjút készített Balázs Ferenc székelyudvarhelyi amatőr filmmessel, aki a rendszerváltás előtt a Pionírok házában vezetett fotós és filmes tevékenységeket gyerekeknek. Több mint 50 Super8-as és 16 mm-es filmtekerce van ebből az időszakból, amit digitalizálás fejében átengedne a kutatásnak.
- Átvette Simon József és Simon Dénes VHS-re rögzített felvételeit digitalizálás végett (30 VHS és 20 DVD). Simon József és Simon Dénes több székelyföldi településen is szolgált katolikus papként. A rendszerváltást követő időszakban szolgálatuk részeként a filmezést is alkalmazták, különböző falvak ünnepségeit, nagy eseményeit filmezték le az ezredforduló előtt.
- Schnedarek Ervin, a marosvásárhelyi amatőr filmklub-vezető hagyatékának digitalizálására és megőrzésére kapott engedélyt a hagyaték örököseitől. A hagyaték átvételén és leltárán Tóth Orsolyával együtt dolgozott 2016 májusában.
- Felvette a kapcsolatot Györfi Árpád nagyenyedi amatőr filmmessel, valamint a fogarasi Kovács Emillel, aki 1989 előtt a fogarasi szakszervezeti filmklub aktív filmese volt. Györfi Árpáddal 2016 augusztusában készített interjút.
- 2016. Augusztus 9-én interjút készített a nándorhegyi (Oțelu Roșu) amatőr filmklub vezetőjével, Emil Mateiaș-sal, aki Paul Kováccsal együtt 1960-ban vált amatőr filmmessé, és filmes tevékenységét azóta is folytatja. A munkásfilmklub tevékenységéről, a szocialista amatőr filmes mozgalomról, fesztiválokról és nemzetközi kapcsolatokról is szó esett. A filmklubban készült filmek digitális változatát átengedik majd a kutatásnak.
- Interjút készített Hintz Edittel (sz. 1937.), Hintz Gabriella képeinek az örökösével, aki a két világháború közti Kolozsváron egy amatőr fotóklub tagja volt, akik időnként filmeztek is.

Tóth Orsolya:

- Doktori dolgozatához Kolozsvárról készült felvételeket gyűjtött a második világháborút megelőző korszakból. Összesen 203 felvételt talált, amelyeket műfaj szerint négy csoportra osztotta: híradók, oktatófilmek, játékfilmek és amatőrfilmek. Az amatőrfilmek közül eddig 29-et dolgozott fel. Birtokába jutott még 4 tekercs, amely digitális átírára vár.
- Jelen kutatás keretén belül egy csupán 4 méter hosszú filmfelvételtől írt előtanulmányt, amelyik Márton Áron püspökké szenteléséről készült.
- Az erdélyi/kolozsvári archív felvételek lelőhelyeiről, az erdélyi filmgyűjtemények helyzetéről írt tanulmányt, amelyik gyűjteményes kötetben jelenik majd meg a Kriza János Társaságnál: *Kolozsvár filmtörténeti reprezentációi (az első filmfelvételektől 1948-ig)*.
- A megtalált anyagok digitalizálása és feldolgozása mellett részt vett a *City and Film. Cluj-Napoca in the Pre-1945 Cinematic Imaginary* című dolgozatával (amelyet a KPI támogatása révén megtalált anyagok alapján írtam) a 2015. október 23–24 között szervezett *THE REAL AND THE INTERMEDIAL*, XVI. Film- és Médiatudományi Konferencia Erdélyben, angol nyelvű konferencián.
- 2016 tavaszán részt vett a Kolozsvári Doktoranduszok Tudományos Konferenciáján, ahol a mellékelt dolgozatával harmadik helyezést ért el
- A Schnedarek Ervin hagyatékának leltározásán dolgozott, valamint digitalizált 15 VHS-t és a kapcsolódó fotónegatív gyűjteményt.
- A Gyurka család hagyatékát, a nyersanyagot készítette elő a digitalizálásra. A család tagjaival interjút készített a filmek készítésének a körülményeiről. Gyurka László (Kolozsvár, 1928. Február 26 - Galbina szoros, 1997. Augusztus 1.) a kolozsvári közélet jelentős személyisége volt, filmjeiben családi eseményeket és közélet eseményeket rögzítette. A filmek digitalizálása egy megfelelő felszerelés függvénye.
- **Benedek Szabolcs** négy interjút készített. Mindenik hasznos a rendszerváltás utáni (erdélyi) amatőr filmezés megismerésének szempontjából. Két alany gyergyószentmiklósi, kettő pedig szovátai származású, így az interjúk főképp a helyi filmezés, illetve TV történetébe nyújtanak némi betekintést. György Tibor és Berszán György, Fülöp Edmund, Györgyfi Árpád egyaránt fotózással kezdték filmes pályafutásukat, később eseményfilmezéssel foglalkoztak, televíziókkal működtek együtt. Nagy mennyiségű filmanyagot bocsátanak rendelkezésünkre majd.
- **Lőrincz Jonatán** Marosvásárhelyen készített interjúkat. Katyi Antal 1989 előtt a szakszervezeti filmklubban tanult meg filmezni, később televíziós dokumentumfilmek készítőjévé vált. Öt filmtekercset adott át a kutatócsoportnak digitalizálás végett. Incze István nyugdíjazott fizikatanár és hobbifotóssal készített interjút, aki gyerekeket tanított filmezésre és fotózásra az 1990-es években. Az ETDK-án egy szubkultúra amatőr videókészítési szokásait vizsgálat: kolozsvári, marosvásárhelyi és budapesti gördeszkásokkal és extrém rolleresekkel készített interjúkat, majd filmjeiket elemezte. Dolgozatával a 19. ETDK filmművészeti szekciójának 2. helyezettje lett, a zsűri dolgozatát az OTDK-ra is javasolta. Ezenkívül a dolgozat elnyerte az Erdélyi Református Egyházkerület és a PADOC Alapítvány különdíját is (l. <http://etdk.kmdsz.ro/2016/index.php>). A dolgozatot a Kplusz közösségi tér *TalentDays* nevű rendezvényen, június 17-én is bemutatta, mint a legjobb ETDK-dolgozatok egyikét.
- Bár hivatalosan nem voltak a kutatócsoport tagjai, más film szakos diákok is segítettek a kutatásban: Gödri Attila a brassói amatőr filmeseket, Fábrián Andor pedig a székelyudvarhelyieket kutatta, Gödri Attila és Németi Örs pedig a VHS-digitalizálásban segédkezett.

Kolozsvár,
2016. 08. 30.

Blos-Jáni Melinda
kutatásvezető